

ONA TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNI KREATIV FIKRLASHGA O'RGATISH USULLARI HAQIDA

Gulnafis Imomova Faxriddinovna

Navoiy viloyati Navbahor tumani 23 - maktabning ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'qituvchilar o'z o'quvchilarining ona tilini o'rganishda kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam berish uchun foydalanishlari kerak bo'lgan materiallar va ma'lumotlardan iborat. O'qituvchilar va ota-onalar ushbu maqolada keltirilgan ma'lumotlardan foydalangan holda o'zlari uchun tegishli takliflarni olishlari mumkin.*

Kalit so'zlar: *Ona tili, kreativlik, materiallar, ma'lumotlar, takliflar.*

Zamonaviy innovatsiyalarga moslasha olish qobiliyatini shakllantirish, kelajak avlodni hamisha o'zgarib turadigan jamiyat hayotiga tayyorlash, zamon talabiga mos ravishda jamiyatni takomillashtirish jarayonlarida faol ishtirok etish oliy ta'lim pedagoglari oldidagi muhim kasbiy vazifalardir. Muassasalar. Ta'lim texnologiyasidan ijodiy salohiyatni rivojlantirish, o'quv jarayonini tashkil etish, ijodiy ta'lim jarayonini yaratish, turli yondashuvlar, bilim va qobiliyatlar o'rtasida muvozanatni o'rnatish – bularning barchasi ijodkorlik namunasidir. O'z aqliy salohiyatidan maqsad yo'lida erkin foydalana olish, aql-zakovat insonning aqliy salohiyati bo'lganidek, ijodkorlikning ham mohiyatini tashkil etadi.

Mamlakatimizda insonning har tomonlama kamol topishi va farovon yashashi, o'z manfaatlarini ro'yobga chiqarishi uchun shart-sharoit yaratish, sifat va mahoratini oshirishga qaratilgan izchil islohotlar samarasida o'qitishning interfaol metodlari asosida ona tili darslarida o'quvchilarning kreativ qobiliyatlari shakllantirilmoqda. Harakatlar strategiyasida O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish "Uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish, yosh avlodning ijodiy va intellektual salohiyatini qo'llab-quvvatlash va ro'yobga chiqarish" kabi ustuvor vazifalar belgilab berilgan. Binobarin, interfaol o'qitish usullari orqali o'quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. "Kreativlik" atamasining ta'rifini tushunish shaxsda ijodiy xususiyatlarni tarbiyalash jarayonining umumiy mohiyatini tushunish uchun zaruriy shartdir.

"Kreativlik" tushunchasini quyidagicha sharhlash mumkin: Kreativlik (lot., ing. "create" – yaratish, "creative" – yaratuvchi, ijodkor) – individning yangi g'oyalarni ishlab chiqarishga tayyorlikni tavsiflovchi va mustaqil omil sifatida iqtidorlikning tarkibiga kiruvchi ijodiy qobiliyati.

Shaxsning o'zini o'zi anglash ijodkorligi shaxs bilan uzviy bog'liq bo'lganligi sababli, biz uni kundalik hayotda va kasbiy faoliyatning ko'plab sohalarida uchratishimiz mumkin. A.X.Maslou ijodkorlikda o'z-o'zini namoyon qilishning ikki

darajasini aniqladi: birinchisi – “insonda to‘satdan anglash, ilhom, qiyin kechinmalar bo‘ladigan beixtiyor ijodkorlik”, “ikkinchisi – ixtiyoriy, mashaqqatli mehnat, uzluksiz ta‘lim, mukammallikka intilish. “. A.X.Maslou ijodkorlikni inson tabiatining asosiy xususiyati deb biladi, ya‘ni u barcha odamlarda tug‘ma qobiliyatdir, lekin u hayot davomida ma‘lum ijtimoiy to‘siqlar natijasida yo‘qoladi. T.A. Barysheva va Yu.A. Pedagogikada Jigalovlar ijodkorlikni tizimli (ko‘p bosqichli, ko‘p o‘lchovli) psixik (ma‘naviy) ta‘lim sifatida talqin qiladilar, shu jumladan nafaqat intellektual potentsial, balki motivatsiya, hissiyot, estetik rivojlanish darajasi, kommunikativ parametrlar, kompetentsiya, hokazolar kiradi. Shuningdek, kreativlikning mezonlari Dj.P. Gilforda, E.P. Torrans tomonidan belgilangan: - ravonlik: ma‘lum bir vaqt ichida ko‘plab g‘oyalarni yaratish qobiliyati;

- o‘ziga xoslik: aniq, taniqli, umume‘tirof etilgan, odatiy yoki qat‘iy g‘oyalardan farq qiladigan noodatiy, nostandart g‘oyalarni ishlab chiqarish qobiliyati;

- sezgirlik: g‘ayrioddiy tafsilotlarga, qarama-qarshiliklarga va turli noaniqliklarga sezgirlik, bir fikrdan ikkinchisiga tezda o‘tishga tayyorlik;

- moderatsiya: g‘ayrioddiy kontekstda ishlashga tayyorlik, ramziy, birlashtiruvchi fikrlashga moyillik, oddiy va murakkab sharoitlarda ko‘rish qobiliyati;

- rivojlanish: paydo bo‘lgan g‘oyalarni batafsil ishlab chiqish, ularni darajalar va quyi tizimlarga aylantirish qobiliyati;

- turg‘unlikka qarshilik: bir xillikka qarshilik, ya‘ni muammoni hal qilish jarayonida paydo bo‘ladigan turli xil axborot shakllariga qarshilik.

- noaniqlik: qo‘zg‘atuvchidan mustaqil ravishda mantiqiy reaksiyaga kirishish qobiliyati; “Nom berish”ning mavhumligi: odamning muammoning mohiyatini tushunish qobiliyati, aslida muhimlik nomini tushunish qobiliyati va teskarisini aks ettirish qobiliyati (“nom berish” jarayoni ko‘rish qobiliyatini aks ettiradi. muammoning mohiyatini batafsil shaklda, uni og‘zaki shakl qobiliyatiga aylantirish);

- ko‘p vazifalilik: bir vaqtning o‘zida bir nechta loyihalar ustida ishlash qobiliyati;

-Samaradorlik: mahsulotning yaroqliligi, foydaliligi va maqsadli auditoriyaning uning yangi, o‘ziga xos va ijodiy bo‘lishini his qilishi;

-Qoniqish: ijodkorlik natijasi. Shaxsning ijodiy salohiyatini uning tanqidiy fikrlash, qarama-qarshiliklarni tahlil qilish, muammolarni tahliliy tahlil qilish, yechimini topish, bilim, ko‘nikma va o‘qitish usullarini yangi muhitga o‘tkazish qobiliyati namoyon etishi mumkin. Bu, shuningdek, yangi va ilgari o‘rganilgan usullarni birlashtirish kabi ko‘nikmalar shaklida bo‘lishi mumkin. Buni adabiyot tahlili isbotlaydi.

Moslashuvchanlik bilan fikrlash – bu an‘anaviy ravishda qabul qilingan va to‘g‘ri deb hisoblangan yo‘nalish va tamoyillar zamonaviy o‘zgarishlarga mos kelmasligini, yangi yondashuv va chora-tadbirlarni taniy olmasligini, shuningdek, fikrlash va shakllantirish, o‘z faoliyatini qayta qurish uchun foydalana olmasligini tan olishni anglatadi. , yoki muammolarni hal qilish uchun o‘zini yangi yo‘nalishlarga safarbar qilish. Prognoz tushunchasi yoki bashorat qilish qobiliyati insonning o‘z sohasidagi kelajakdagi o‘zgarishlarni, jumladan, ularning tabiati, sabablari va sodir bo‘lish

vaqtlarini aqliy tahlil qilish va oldindan ko'rish qobiliyatini anglatadi. Masalan, mehnat unumdorligidagi tebranishlar, bozor yoki kon'yunkturadagi siljishlar va bu siljishlar sanoatga qanday ta'sir qilishi, narxlarning o'zgarishi va hokazo.. O'quvchilarning ta'lim manbai, o'zlashtirish darajasi va o'quv materialini o'rganishdagi didaktik vazifalarga qarab, o'qitish. Jarayon talabalarda kreativlikni rivojlantirish uchun to'g'ri tuzilgan bo'lishi kerak. Quyidagi pedagogik talablarga rioya qilish zarur, deb hisoblanadi: - o'quvchilarning ijodiy intilishlariga moyilligini aniqlash, ularning axborotga bo'lgan talablarini aniqlash, o'quv jarayonida mustaqillik namoyon bo'ladigan muhitni yaratish; - o'quvchilarning ijodiy fikrlashi uchun qulay muhit yaratish, ular bildirayotgan fikr va g'oyalarga toqat qilish, o'quvchilarning ta'lim jarayonida ishtirok etishini ta'minlash, har bir o'quvchining ijodiy fikrlash qobiliyatiga ishonchni shakllantirish, uning ijodiy faoliyatini izchil qo'llab-quvvatlash. Urinishlar; har bir o'quvchining xususiyatlari, talablari va intellektual imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda o'qitishni individuallashtirish; - kichik guruhlarda, yakkaxon va jamoada o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirish; ularning ijodiy salohiyatini kengaytirish; muammolarni hal qilish uchun tayyor, standart echimlarga qo'shimcha ravishda nostandart echimlarni qabul qilishni rag'batlantirish; ijodiy faoliyatni rivojlantirish asosiy kognitiv bilimlarni amaliyotda qayta ishlab chiqish va takomillashtirish imkonini beruvchi interfaol o'qitish shakllari va usullarini tanlash va joriy etish va hokazo.

Bolalarda kreativlikni rivojlantirish uchun quyidagi usullarni amalga oshirish mumkin:

1. O'yinlar va mashg'ulotlar: Bolalar uchun o'yinlar va mashg'ulotlar orqali kreativlikni rivojlantirish oson va qiziqarli bo'ladi. O'yinlar orqali bolalarning fikr-mulohazalari va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin.

1. San'at va ruhiy faoliyatlar: Rang-barang materiallar orqali san'at va ruhiy faoliyatlar tashkil etish, bolalar uchun ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Rang-barang materiallar bilan ishlash, qog'oz, rangli qalam, bo'yoqlar va boshqa materiallar ishlatish kreativlikni oshiradi.

2. Kitob o'qish va hikoyalar: Bolalarga kitob o'qish va hikoyalar eshitish orqali fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin. Bolalar hikoyalar orqali yangi fikrlar olish va fikr bildirishni o'rganishadi.

3. Ijodiy savollar va muammolar: Bolalarga ijodiy savollar va muammolar berish, ularning fikrlash va yechim topish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Ular savollar orqali o'z fikrlarini bayon etish, muammolarga yechim topishni va mulohaza yuritishni o'rganishadi.

4. Kreativlikda ta'lim bilan bog'liq bo'lgan mashg'ulotlar: Kreativlikni rivojlantirish uchun maqsadga muvofiq ta'lim bilan bog'liq bo'lgan mashg'ulotlar tashkil etish muhimdir. Bu masalaga oid ta'limiy dasturlar va mashg'ulotlar orqali bolalarda kreativlikni oshirishadi.

5. O'zgartiruvchi muhit yaratish: Bolalar kreativlikni rivojlantirish uchun o'zgartiruvchi muhitga ega bo'lishi kerak. Ular kreativlikni oshirish uchun erkinlik va qo'llab-quvvatlashgan muhitda bo'lishlari kerak.

6. Ijodiy mashg'ulotlar: Bolalar ijodiy mashg'ulotlar orqali fikr-mulohazalarni rivojlantirish va yangi yechimlar qidirishni o'rganishadi. Masalan, qog'oz, bo'yoqlar, qalam va boshqa materiallar bilan ishlash orqali bolalarda kreativlik oshadi.

7. Tushunchalar va fikrlar o'rtasida muloqotlar: Bolalarga o'z fikrlarini bayon etish va tushunchalarini ifodalash uchun imkoniyatlar yaratish muhimdir. Ular bilan muloqot qilish va ularning fikrlarini eshitish, ularda kreativlikni rivojlantirishiga yordam beradi.

8. Dars jarayonida yangi interfaol metodlar va didaktik o'yinlardan foydalanish o'quvchilarni kreativ fikrlashga o'rgatadi. Bunda masalan quyidagi interfaol metodlarni qo'llash mumkin: „Bog'la”, „Buterbrot”, „Bermurd uchburchagi”, „Aqliy hujum”, „Inervyu”, „Musavvir”, „Qo'sh daraxt”, „Orzular daraxti”, „O'chirg'ich”, „Qadamma qadam”, „Musiqiy didaktik o'yinlar”, „Aksiya”, „Kimoshdi”

Bu usullar orqali bolalarda kreativlikni rivojlantirish mumkin va bu usullar ularning ijodiy qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi. Ona tilida o'quvchilarni kreativ fikrlashga o'rgatishning o'ziga xos tahlilii va natijalari mavjud. Bu jarayon o'quvchilarga til o'rganish va uning qo'llanishida kreativlikni rivojlantirish imkoniyatini beradi. Quyidagi natijalar va tahlillar bu jarayonning muhimligini ko'rsatish uchun yordam berishi mumkin. 1. O'zbek tilida kreativ fikrlashga yo'l:

- O'zbek tilida o'quvchilarni kreativ fikrlashga yo'l qo'yish, ularning til o'zlashtirishi va uni ijodiy tarzda qo'llash imkoniyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

- O'zbek tilida o'quvchilarda kreativ fikrlashga yo'l olib kelish, o'quvchilarga til o'rganishni qiziqarliroq va maqbulroq qiladi.

2. O'zbek tilida kreativ fikrlashning natijalari:

- O'zbek tilida kreativ fikrlash o'quvchilarning tili ustida tafakkur qilish va uning qo'llanishida kreativlikni rivojlantirish imkoniyatini yaratadi.

- O'zbek tilida kreativ fikrlash natijasida o'quvchilar o'zlarining tili bilan yaqinroq aloqada bo'lishadi va uni samarali tarzda qo'llab-quvvatlay oladi.

3. O'zbek tilida kreativ fikrlashning o'quv jarayoniga ta'siri:

- O'zbek tilida kreativ fikrlash o'quvchilarning tili ustida o'ylash va fikr-mulohazalarni ifodalashda ko'mak beradi.

- O'zbek tilida kreativ fikrlashning o'quv jarayoniga ta'siri, o'quvchilarning til ustida izlanish va tadqiqot qilishga ilhomlantiradi.

Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish ijodkorlikning quyidagi o'zaro bog'liq kreativlik tarkibiy qismlarini ajratish imkonini beradi:

1. Intellektual (aqliy). 2. Axloqiy (o'z-o'zini nazorat qilish).

3. Motivatsion (maqsadli). 4. Hissiy (hissiy).

Ijodkorlik quyidagi o'zaro bog'liq qismlardan iborat:

1. Ijodiy maqsad.2. Ijodiy izlanish.
3. Ijodkorlikni qurish (o'rnatish).4. Ijodiy yo'nalish.
5. Ijodiy ekspressiv harakat.6. Ijodiy o'z-o'zini boshqarish.
7. Ijodiy faoliyat.8. Ijodiy intilishlar darajasi.

O'qituvchi o'zining ijodiy harakatlari orqali o'z ijodini ifodalaydi va rivojlantiradi.

Ijodkorlikni namoyon etadigan o'qituvchilar ijodiy ish bilan shug'ullanishda ijodiy ishtiyoq, qobiliyat, maqsad, yo'nalish va o'zini o'zi boshqarishga ega. Ularning ijodi ham faolligi, o'zini tuta bilishi natijasida kamol topadi, o'sadi. Inson qiyofasini olishni nazarda tutadi. O'qituvchining umumiy xususiyati uning ijodiy qobiliyatining namoyon bo'lishidir. Bu ijodiy urinishlarning asosiy sharti va natijasidir. Bu xususiyat insonning o'zini namoyon qilish qobiliyatini va tayyorligini anglatadi. O'qituvchining o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashi o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi hamkorlikka birinchi qadamdir. U asta-sekin bo'gin oladi va ta'lim mashqlariga aylanadi. Binobarin, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi dinamika hamkorlikka o'tadi. Materiallar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'rganish faqat mantiqiy harakatlar bir vaqtda bajarilganda muvaffaqiyatli bo'ladi. Bunday ta'lim muassasasi odatda ilmiy matnlarda kooperativ ishlab chiqarish faoliyati deb ataladi. O'quv adabiyotlarini tekshirish va hamkorlikdagi tajribamiz natijalariga asoslanib, muvaffaqiyatli hamkorlikda o'rganish shartlarini tashkil qilishning ikkita asosiy asosini taqdim etish maqsadga muvofiqdir.

1. O'quv rejasi izchil bo'lishi kerak degan fikr. Uning ta'kidlashicha, faoliyatning doimiy yaratilishi, agar shaxs o'z faoliyatini ma'lum bir maqsad atrofida tartibga solsa, yaqqol namoyon bo'ladi.

2. Mustaqil ijodiy ish va o'quvchi va o'qituvchi hamkorligi yonma-yon borishi haqidagi g'oya.

3. O'quv jarayoni uchun o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi hamkorlik juda muhimdir. O'quvchining bilim olishga qanchalik fidoyi bo'lishi o'qituvchiga bog'liq. Hamkorlikni rivojlantirish qobiliyatiga bog'liq. Sinfda o'qituvchi va o'quvchilarning ta'lim faoliyati to'g'ri yo'lga qo'yilsa, o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishi ortadi, ularni bor kuch va ishtiyoqini ishga solishga undaydi. O'zbek tilida kreativ fikrlashning o'quvchilarga ta'siri va natijalari ko'proq o'rganish va tushunchalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu jarayon o'quvchilarning tili bilan yaqinroq aloqada bo'lishi, fikr-mulohazalarni rivojlantirish va ijodiy yechimlar qidirishga yordam beradi.

Yuqorida aytilganlarning barchasini hisobga olgan holda, men shunday xulosaga kelishim mumkin. O'zbek tilida o'quvchilarni kreativ fikrlashga o'rgatish, ularning o'z fikrlarini ifodalash, muammolarga yaratuvchilik bilan yondashish, yangi yechimlar qidirish va taklif qilishga odatlangan bo'lish, ijodiy yondashuv va hamkorlik qilishni talab etadi. Bu, o'quvchilarga o'zlarini isbotlash va o'zlarini shaxsiy rivojlanishlariga yordam beradi. O'quv jarayonida o'quvchilarga munosabat va muhit tushunchasi hamda mulohazalariga e'tibor berish, ularni o'z fikrlarini ijodiy tarzda ifodalashga qaratilgan mavzular va mashg'ulotlar orqali o'rgatish, kreativlikni rag'batlantirishning muhim asoslari hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar Strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son Farmoni .O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 6-son, 70-modda.
2. "Ona tili va adabiyoti " – O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi
3. Maslou A.G. Motivatsiya ilichnost. – SPb, 1999.,Maslou A.G. Samoaktualizatsiya Psixologiya lichnosti: Teksty. –M.:, 1982.
4. Психолого-педагогические основы развития креативности Т А БарышеваЮ А ЖигаловТ А BaryshevaZhigalov Yu
5. Guilford J.P. Creativity, American Psychologist, Volume 5,
6. Sayidahmedov ona tili va adabiyot kitobi
7. [orghttps://fayllar.org](https://fayllar.org) › kreativ-fikrlash-...Kreativ fikrlash
8. www.ziyonet.uz
9. google.uz